

Аналіз та оцінка тенденцій інноваційного розвитку України

Автором проаналізовано сучасні тенденції інноваційного розвитку України. У статті розглянуто динаміку основних показників інноваційної та науково-технічної діяльності.

ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, науково-технічна діяльність, державна підтримка

Постановка проблеми. Однією з основних складових успішного розвитку та процвітання будь-якої країни (у тому числі й України) за сучасних умов господарювання є ефективна реалізація інноваційної діяльності у рамках національної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасними ученими-теоретиками та практиками (Єрмошенко М.М., Єгоров І.Ю., Жихор О.Б., Яворський М.С., Гусєв В., Бубенко П., Єресько І.Г. та ін.) однозначно визнається ключова роль активізації інноваційної діяльності у розвитку національної економіки країни в цілому. Динамічність сфери інноваційної діяльності вимагає регулярного відстеження та аналізу змін основних параметрів інноваційного розвитку країни. У зв'язку з цим недостатньо вивченим і вкрай актуальним є визначення основних сучасних тенденцій інноваційного розвитку України на основі поглибленого аналізу офіційних статистичних даних щодо інноваційної та науково-технічної діяльності держави.

Метою статті є виявлення, аналіз та оцінка основних сучасних тенденцій інноваційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження інноваційного розвитку України, особливої уваги, на наше стійке переконання, потребують питання аналізу чисельності організацій, діяльність яких зорієнтовано головним чином і/або виключно на виконання наукових досліджень і розробок. Кількість організацій подібного профілю діяльності, згідно з офіційними даними Державного комітету статистики України, наведена нами у табл. 1.

© Н.І. Холявко, 2011

Таблиця 1 – Чисельність організацій-виконавців наукових досліджень і розробок [3]

Рік	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки	1344	1350	1406	1463	1453	1435	1450	1518	1506	1490	1479	1477	1487	1505	1510	1452	1404	1378	1340

З даних табл. 1 випливає, що чисельність організацій, діяльність яких спрямована на виконання наукових досліджень і розробок в Україні, є в цілому сталою. При цьому до 2005 р. спостерігається тенденція їх зростання (максимально: 1 518 організацій у 1998 р., 1 510 – у 2005 р.), потім – суттєвого скорочення.

Досить цікавими для дослідження у рамках даної статті, на нашу думку, є абсолютні значення обсягів освоєння нових видів продукції та нових технологічних процесів (табл. 2). Причому у табл. 2 інформацію наведено по рокам (2004-2009 роки); із загальної кількості найменувань освоєної інноваційної продукції окремо виділено чисельність нових видів техніки, із загальної кількості впроваджених нових технологічних процесів – маловідходні, ресурсозберігаючі; визначено відсоткове співвідношення вищезначених показників.

Таблиця 2 – Абсолютні значення кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів та інноваційних видів продукції на промислових підприємствах України

Рік	Освоєно інноваційних видів продукції:		Частка нових видів техніки, %	Впроваджено нові технологічні процеси:		Частка маловідходних, ресурсозберігаючих процесів, %
	усього	із них нові види техніки		усього	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	
2004	3 978	769	19,33	1 727	645	37,35
2005	3 152	657	20,84	1 808	690	38,16
2006	2 408	786	32,64	1 145	424	37,03
2007	2 526	881	34,88	1 419	634	44,68
2008	2 446	758	30,99	1 647	680	41,29
2009	2 685	641	23,87	1 893	753	39,78

Складено автором на основі: Інноваційна активність промислових підприємств. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Аналіз даних таблиці 2 дає нам змогу констатувати, що обсяги освоєння інноваційних видів продукції протягом 2004-2009 років зазнали деякого скорочення: з 3 978 у 2004 році до 2 408 найменувань у 2006 році. Починаючи з 2007 року, спостерігаються незначні коливання даного параметра.

За сучасних умов інноваційний та промисловий розвиток країни передбачає необхідність впровадження та активного використання і вдосконалення новітньої техніки. Застосування досягнень науково-технічного прогресу на практиці дозволяє економічним суб'єктам досягнути високого рівня конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Дослідження даних, представлених у табл. 2, показує щорічне коливання масштабів освоєння нових видів техніки.

Разом з тим, невід'ємною складовою економічного зростання країни є освоєння новітніх технологічних процесів. Аналіз масштабів впровадження нових технологічних процесів (табл. 2) на промислових підприємствах України дозволяє відзначити їх нестабільність: поступове зростання, починаючи з 2004 року, змінилось вагомим спадом у 2006 році (1 145 процесів). Щоправда, останні роки характеризуються деяким зростанням чисельності впроваджених на практиці технологічних процесів.

Особливої ваги на сьогоднішній день набули ресурсозберігаючі та маловідходні технологічні процеси, практична реалізація яких означає суттєву економію вхідних виробничих ресурсів і, відповідно, призводить до зменшення рівня сукупних витрат.

Дані Державного комітету статистики України засвідчують, що найменшу кількість маловідходних і ресурсозберігаючих технологічних процесів було освоєно у 2006 році. За виключенням 2006 року, спостерігається тенденція постійного зростання обсягів впровадження подібних процесів (табл. 2), що, беззаперечно, можемо розцінювати як позитивне явище.

Актуальним у даному контексті, на нашу гадку, є наведення узагальнених результатів проведеної фахівцями Держкомстату оцінки потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції протягом 2005-2007 років.

У рамках досліджуваної нами проблематики доцільно зупинитись на розподілі вітчизняних підприємств за віком технологічних процесів, за якими реалізується основна діяльність економічних суб'єктів. Зокрема, згідно з результатами опитування підприємств України (здійснено Державним комітетом статистики) найбільшу частку (25,7%) становлять підприємства, що використовують у виробничому процесі технологічні процеси 6-10-річного віку. Приблизно 19,2% підприємств застосовує порівняно молоді за віком технологічні процеси (до п'яти років). Однозначно застарілим обладнанням (віком 21-30 та понад 31 рік) вимушена послуговуватись вагома частка українських підприємств: 14,1 і 12,3% відповідно [4].

Суттєвим можемо визнати також той факт, що зазвичай вітчизняні підприємства мають у середньому одну передову промислову технологію, якою активно користуються у ході виробничої діяльності. При цьому тільки 3,5% економічних суб'єктів використовує більше трьох передових технологій і лише 10 опитаних представниками Держкомстату вітчизняних підприємств застосовує понад 10 передових промислових технологій. Безперечно, такий низький рівень практичного впровадження досягнень науково-технічного прогресу в Україні розцінюється нами в якості негативної тенденції.

Характерним для українських підприємств є придбання готового обладнання (52,7% підприємств) і вдосконалення наявних технологій (25,6%). Несприятливою для подальшого активного інноваційного розвитку країни є ситуація, за якої частка підприємств, які самостійно або сумісно з партнерами займаються розробкою інноваційних технологій, є порівняно невисокою (16,8%). Придбання ж ліцензій на використання провідних технологій практикують тільки 5% вітчизняних підприємств [4].

Проблемним у даному контексті є також наявність значних бар'єрів на шляху впровадження передових технологій на українських підприємствах. Так, згідно з даними Держкомстату України, основними перешкодами практичної реалізації інноваційних технологій у межах національної економіки є фінансові, організаційні, правові, кадрові, управлінські тощо проблеми, а також недостатність державної підтримки науково-технічної діяльності в країні [4].

Дослідження інноваційної активності України, на нашу гадку, передбачає здійснення аналізу науково-технічної діяльності.

Загалом фундаментальні та прикладні дослідження, розробки й науково-технічні послуги, є невід'ємною складовою інноваційних процесів. Доречним у рамках даної статті вважаємо визначення відсоткового співвідношення між фундаментальними і прикладними дослідженнями. Графічно дане співвідношення представлено нами на рис. 1.

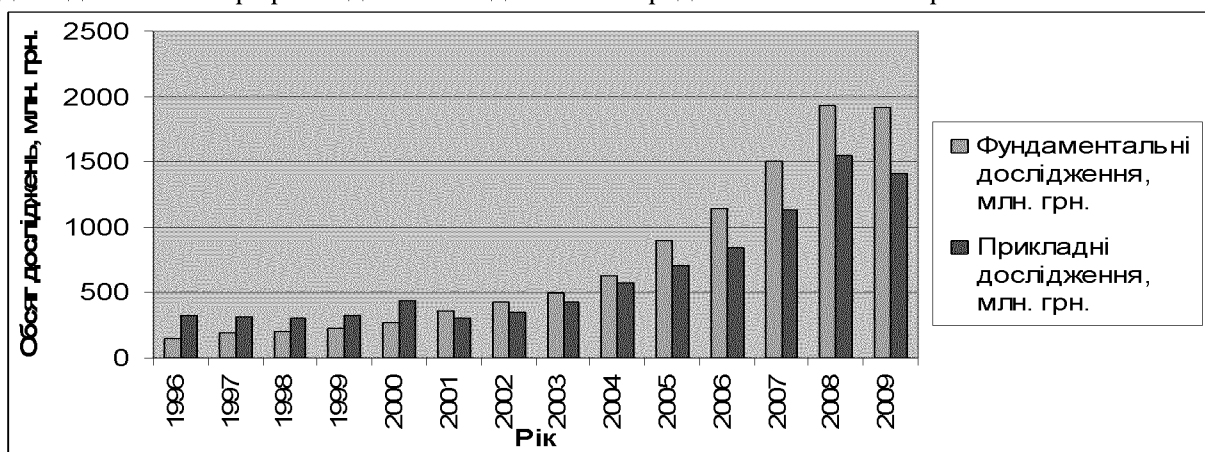

Рисунок 1 – Обсяги виконаних фундаментальних і прикладних досліджень, 1996 -2009 рр.

Дані рис. 1 засвідчують наступне: 1) обсяги виконання фундаментальних робіт в Україні стабільно зростають, що, беззаперечно, варто розцінювати як позитивну тенденцію інноваційного розвитку національної економіки; 2) обсяги реалізації прикладних досліджень у державі загалом мають коливальний характер, що по суті є ознакою і/або результатом нестабільності; 3) останнє десятиріччя в Україні ознаменовано певним поживавленням темпів зростання обсягів виконання прикладних досліджень, що по праву можемо визначити в якості позитивної тенденції у ході активізації та стимулювання інноваційної діяльності в рамках національної економіки країни.

На наше стійке переконання, наразі варто зробити наступні умовиводи. По-перше, певна нерівномірність в обсягах фундаментальних і прикладних досліджень є цілком нормальним явищем, оскільки на практиці зазвичай частіше ініціюються та реалізуються переважно прикладні дослідження. Останнє можна пояснити тим, що саме дослідження прикладного характеру зорієнтовано на вирішення поточних проблем господарської діяльності. У зв'язку з цим обґрунтованим і виваженим є те, що економічні суб'єкти займаються впровадженням, як правило, прикладних досліджень. Також у даному контексті, на нашу гадку, слід наголосити на значно вищих фінансових витратах на реалізацію фундаментальних досліджень, аніж на здійснення прикладних досліджень.

По-друге, за умов становлення в Україні і поширення у світі (що важливо за умов сучасної стрімкої глобалізації) суспільства знань вагомою є діяльність з реалізації фундаментальних досліджень, обсяги виконання яких в Україні практично щорічно зростають.

Аналізуючи інноваційну діяльність у межах країни, необхідно визначити питому вагу обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у відсотках від валового внутрішнього продукту України. Даний показник графічно представлено на рис. 2, який побудовано нами на основі офіційних даних Державного комітету статистики України.

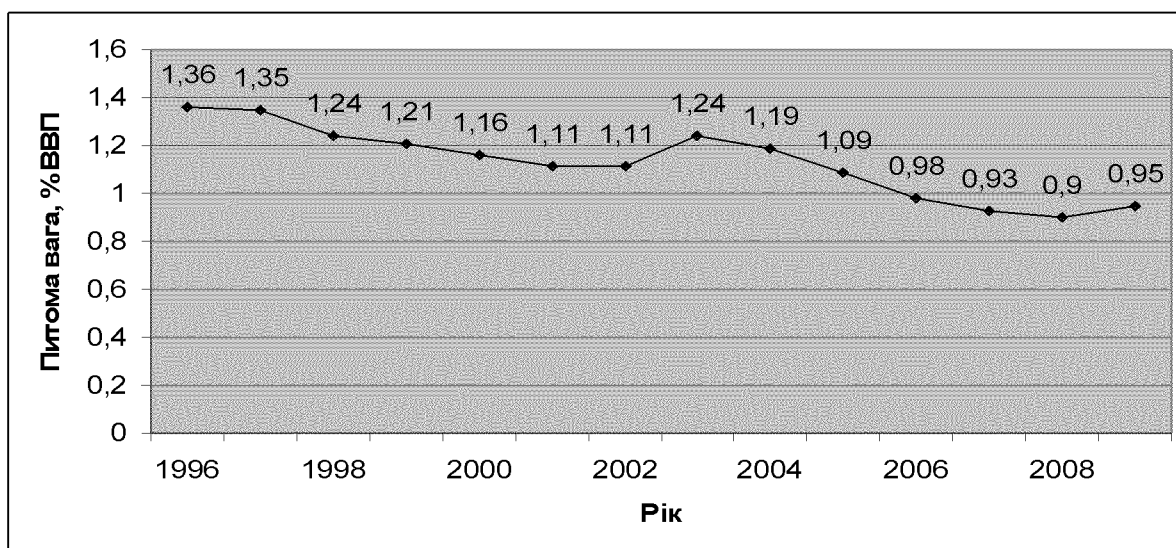

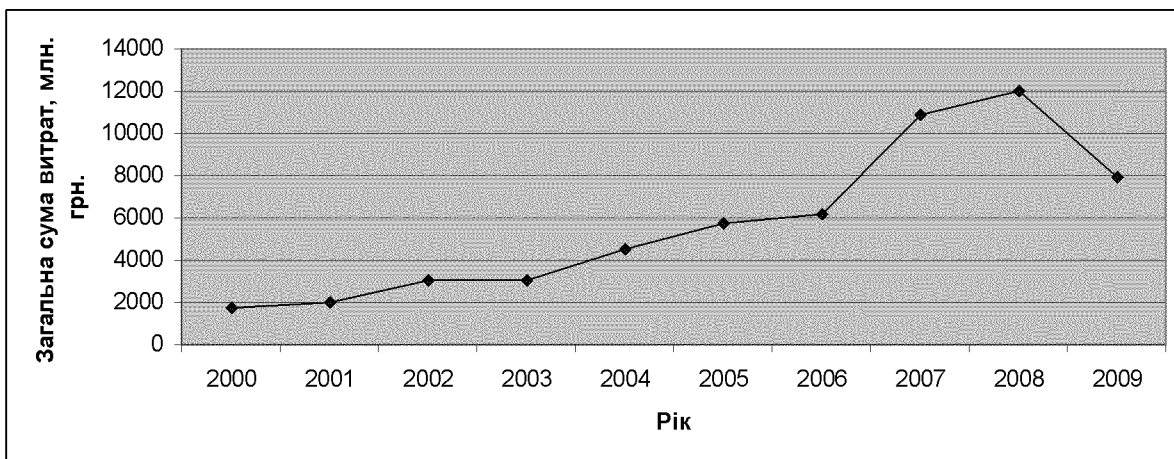
Рисунок 2 – Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, 1996-2009 рр.

Ретельний аналіз графіка, наведеного на рис. 2, дозволяє нам зробити висновок щодо стійкої негативної тенденції певного скорочення питомої ваги виконаних наукових і науково-технічних робіт у валовому внутрішньому продукті України.

На нашу думку, подолання даної тенденції у першу чергу передбачає необхідність посилення державної підтримки інноваційної діяльності в країні в рамках реалізації державної інноваційної політики.

Інноваційна діяльність, як правило, супроводжується вагомими фінансовими витратами. Саме порівняно високі рівні вартості та ризикованості інноваційної діяльності обумовлюють досить обережне ставлення економічних суб'єктів щодо прийняття рішень про ініціацію та практичну реалізацію інноваційних проектів. Останнє, безперечно, спричинює незначні масштаби провадження інноваційних проектів у межах національної економіки України.

У першу чергу, на нашу думку, у даному контексті необхідно проаналізувати динаміку сукупних витрат підприємств на інноваційну діяльність (рис. 3).

Побудовано на основі: Інноваційна активність. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рисунок 3 – Динаміка загальної суми витрат на інноваційну діяльність

Графік, наведений на рис. 3, наочно демонструє тенденцію зростання витрат на інноваційну діяльність. Стрімке збільшення загальної суми витрат у 2007 році можна пояснити тим, що саме станом на вищевказаний рік до даного показника почали включати як внутрішні, так і зовнішні науково-дослідні роботи, а також придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. І, як показано на рис. 3, 2009 рік характеризувався деяким зменшенням рівня витрат на інноваційну діяльність в Україні.

Висновки. Таким чином, рівень інноваційної активності в Україні поступово зростає, однак визначити його як задовільний ми не можемо. Останнє обґрунтовується стрімкою глобалізацією сучасного світу, за якої досягнення країною високої конкурентоспроможності можливе за умови суттєвої активізації інноваційної діяльності в межах національної економіки.

Ефективне вирішення питання активізації інноваційної діяльності країни за умов сучасного глобалізованого інформаційного світу передбачає необхідність безпосереднього чи опосередкованого оптимального втручання держави в інноваційні процеси, що на практиці означає належну реалізацію державної інноваційної політики.

Активізація інноваційної діяльності в межах національної економіки України потребує значного збільшення обсягів іноземного інвестування. Причому головну увагу ми акцентуємо на необхідності здобуття грантів міжнародних фондів та

організацій [1; 2] на розробку і подальшу практичну реалізацію інноваційних проектів міжнародного співробітництва, впровадження яких передбачає взаємний обмін знаннями, ідеями, досвідом, розширення доступу до інформаційних ресурсів, отримання консультацій висококваліфікованих іноземних фахівців-інноваторів, організацію та проведення спільних фундаментальних і прикладних досліджень тощо. Реалізація вищеохарактеризованої діяльності стимулює інноваційний розвиток країн-учасниць інноваційних проектів міжнародного співробітництва.

Список літератури

1. Холявко Н.І. Міжнародна освітня програма ЄС TEMPUS: особливості та перспективи участі України та країн СНД / Холявко Н.І. // Науковий вісник ЧДІЕУ. – № 2 (6). – С. 91-99.
2. Холявко Н.І. Перспективи участі вищих навчальних закладів України в освітній програмі ЄС “Erasmus Mundus” / Холявко Н.І. // Збірн. наук. праць Черкас. держ. технол. ун-ту. – Випуск 25, Частина II. – С.130-134.
3. Наукові кадри та кількість організацій. Електр. Ресурс. Режим доступу: <http://ukrstat.@gov.ua>.
4. Обстеження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції за період 2005-2007 рр. Електр. Ресурс. Режим доступу: <http://ukrstat.@gov.ua>.
5. Інноваційна активність промислових підприємств. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Н. Холявко

Анализ и оценка тенденций инновационного развития Украины.

Автором проанализированы современные тенденции инновационного развития Украины. В статье рассмотрена динамика основных показателей инновационной и научно-технической деятельности.

N. Kholiyavko

The analysis and evaluation of the tendencies of innovation development of Ukraine

The author analyses the modern tendencies of innovation development of Ukraine. The dynamics of the basic parameters of innovation and scientific and technical activities are considered in the article.

Одержано 10.03.11